

Koncept péče o nadané žáky

Návrh koncepte péče o nadané žáky

Česká pedagogická komora

PaedDr. Tomáš Houška
2008

Zásady a zkušenosti ze světa

Péče o nadané děti musí znamenat primárně vytvoření vhodných podmínek v základním institucionálním vzdělávání. Volnočasové aktivity, kluby, soutěže atd. jsou kvalitním doplňkem systému, ale úhelným kamenem je kvalitní školní vzdělávání – a to s vědomím, že nejdůležitější jsou první ročníky školní docházky, z hlediska profesní orientace pak druhý stupeň základní školy.

Na úrovni organizace základního vzdělání se jako ekonomicky, pedagogicky a sociálně nejperspektivnější model ukazuje model **inkluzivního vzdělávání**, ve kterém nejsou zřizovány speciální školy nebo třídy, ale

- 1) je precizně diagnostikována struktura individuálních schopností jednotlivých žáků (v některých zemích se explicitně primárně používá pojem *depistáž* – tedy vyhledávání schopností žáků) a
- 2) obsah i formy výuky jsou voleny na základě provedené diagnostiky s maximálním využití možností **vnitřní diferenciac**e a **individualizace** vzdělání při zachování sociálně **integrovaného vzdělávacího prostředí**.

(Obecně se ustupuje od modelu speciálních škol a speciálních tříd – a to z řady odborných důvodů, v ČR bychom mohli přiřadit i důvody ekonomické spojené s postojem převážné většiny obyvatel; tyto formy vnější diferenciac e v poslední době také narážejí na nesoulad se vzdělávací politikou EU.)

Tato koncepce tedy počítá s inkluzivním modelem vzdělávání, který je politicky akceptovatelný a přitom může být velice efektivní. Míra, jakou se škola dokáže přizpůsobit individuálním vzdělávacím potřebám žáků (při zachování integrovaného prostředí) do značné míry odráží míru schopnosti školy poskytnout kvalitní vzdělání nadaným žákům, a v obecné rovině do značné míry odráží kvalitu školy jako takové.

Potřeba systémových změn

V systémové legislativní rovině pomůže – a to nejen nadaným žákům:

- posílení pravomocí ředitele školy; s čímž souvisí především
- zrušení tarifních tabulek, které deformují skladbu pedagogických sborů a demotivují mladší a nadstandardně pracující učitele. **Mzda učitele má vycházet z kvality, kvantity a náročnosti práce** a jejím zdrojem nemůže být věk, délka praxe a dosažené vzdělání, jakkoli se tyto faktory patrně nějakou měrou podílejí na prvních třech ukazatelích.

Tuto změnu je možné z hlediska dalšího rozvoje naší vzdělávací

soustavy považovat za jednu z úhelných. Vzdělání a jeho kvalita je sice do značné míry determinovaná nastavením systémových pravidel, ale v konečném důsledku stojí a padá s kvalitou osobnosti učitele. Současný systém nemotivuje kvalitní pedagogy v setrvání ve školách a nekvalitní nenutí k odchodu, ba naopak. Jakkoli tato otázka vypadá jako příliš odtržitá od odborného pedagogického obsahu, jde o otázku zásadní, a můžeme konstatovat, že bez realizace této proměny nelze očekávat významnější proměnu našich škol směrem k vyšší kvalitě.

Konkrétní opatření, která příznivě ovlivní vzdělávání nadaných žáků

V konkrétní rovině lze identifikovat několik principiálně jednoduchých, přímočaře praktických, snadno dosažitelných a měřitelných opatření, která zásadním způsobem přispějí k tvorbě prostředí příznivého pro individuální rozvoj nadání jednotlivých žáků. Podrobně jsou popsány v literatuře uvedené ke konci textu. Lze je shrnout do následujících bodů:

1. **Podpora odborné a systémově prováděné diagnostiky**, která bude mapovat *strukturu* schopností a zájmů žáků.
2. **Komplexní změny vyučování** ve smyslu započaté reformy a myšlenek Bílé knihy. Především akcent na ústup frontálního vyučování a reálnou implementaci problémového a projektového vyučování s posíleným podílem týmově orientovaných úloh
3. Vnitřní diferenciací, tedy především:
 - Individuální plány pro nadané žáky; jejich implementaci usnadní pedagogičtí asistenti na školách
 - Rozvoj podpory individuálních forem vzdělání s podporou e-learningu a dalších možností. Vynikajícím pozitivním příkladem je projekt Talnet.
4. Vnější diferenciací – tedy především:
 - Výuka cizích jazyků ve skupinách do 15 žáků, rozřazení žáků dle úrovně
 - Výuka matematiky ve výkonově vyrovnaných skupinách (obojí dle organizačních podmínek školy i napříč věkovými ročníky)
5. Metodická podpora učitelů, kteří realizují výše uvedené. Školy nepotřebují přednášky o nadání, to lze načíst. Potřebují pracovní dílny s těmi, kdo s uváděnými metodami mají rozsáhlejší vlastní zkušenosti – a především potřebují zvolit si obsah této podpory sami na základě vlastních identifikovaných

potřeb.

6. Zařazení strukturovaného kriteriálního hodnocení jako relevantní formy hodnocení; alternativy klasifikace a slovního hodnocení
7. Nabídka odpoledních volnočasových aktivit, které budou navazovat na školní učivo a budou ho motivačně pozitivní formou rozšiřovat právě s ohledem na potřeby nadaných žáků. Systém a koncepce této nabídky je rozpracována ve zvláštním materiálu.

Jednotlivá opatření se nepodmiňují vzájemně a řada z nich může být na školách realizována prakticky okamžitě, pokud by k tomu byla vůle.

Organizační otázky a financování

Finance navrhujeme rozdělovat přes kraje s tím, že na každém krajském úřadě bude jedna osoba odpovědná za implementaci inkluzivního vyučování a vlastní financování si v mantinelech nastavených kritérií bude provádět sama škola. Tedy žádné komise, granty atd. Není třeba do systému zapojovat další zprostředkující subjekty, NNO apod. - stanou-li se školám „dodavateli“, je nejlepší nechat na samotných školách.

Body 2 – 4 a 7 lze kontrolovat velmi snadno, jsou zcela v kompetenci vedení školy a kromě zvýšených nákladů u některých z nich teoreticky nic nebrání školám v tom, aby je začali realizovat. Zásadní jsou přitom jednoznačně změny ve výuce, nabídku odpoledních aktivit považujeme za vítanou nadstavbu, která, jak ukazují zkušenosti, stejně efektivně funguje až v momentě, kdy odpoledním aktivitám předchází kvalitní dopolední výuka. V takto definovaných opatřeních je kvantifikovatelný jejich rozsah – a tedy lze kvantifikovat finanční prostředky, které škole náleží. Opatření 3 a 7 si vyžádají navýšené mzdové náklady a doporučoval bych jejich zajištění řešit systémovým projektem, který by čerpal ze zdrojů ESF, v případě odpoledních aktivit není překážkou finanční spoluúčast rodičů žáků. Praxe ukazuje, že tato spoluúčast nemá vliv na odpolední aktivity žáků, není sociální bariérou.

Realizace bodu 2 by měla být začleněna do školního vzdělávacího plánu a v jeho rámci rozpracována. Nevyžaduje žádné navýšené finanční prostředky. Tento bod je nejproblematictější z hlediska motivace učitelů – vyžaduje totiž, aby přehodnotili v ČR zažitý transmisivní model vzdělávání, který samozřejmě selhává u všech dětí, resp. selhávání tradiční školy je tím větší, čím více se žák

vzdaluje průměru. Realizace je téměř jistě podmíněna změnou systému odměňování, rozhodně je podmíněna okamžikem, kdy učitelé nový model a metody s ním spojené vezmou za své, dokud půjde jen o proklamativní formule – do kterých sklouzla implementace Bílé knihy a RVP – není tento bod realizovatelný. **Z hlediska funkčnosti ho přitom můžeme považovat za klíčový.**

Bod 5 by měl být zcela v pravomoci ředitele školy. Vyžádá jisté prostředky na další vzdělávání pedagogů, ale zkušenost ukazuje, že nejefektivněji jsou využity tehdy, rozhodne-li o nich kompletně sama škola – tedy vybere si, v jakém směru potřebuje DVPP a kterého poskytovatele si zvolí. V takovém případě může škola zajistit DVPP velmi efektivně a ekonomicky. Systémové projekty realizující DVPP plošně se pravidelně vyznačují minimální efektivitou – a to jak ekonomickou, tak obsahovou – a jsou pravidelně (a zaslouženě) terčem kritiky.

Bod 1 vzhledem k odborné náročnosti nemohou realizovat samy školy, zatím existuje jediná celoplošná struktura disponující potřebným odborným a organizačním zázemím, která má oprávnění tuto diagnostiku, resp. depistáž, kvalitně a standardizovaně realizovat – síť pedagogicko psychologických poraden. Poradny bohužel fatálně nezvládají toto poslání pro své kapacitní přetížení, proto navrhujeme spíše vytvoření možnosti akreditovat kromě poraden i další subjekty, u nichž by byla zaručena odborná kvalita a standardizovaný výstup diagnostiky, a jejichž diagnostika by měla stejnou právní váhu jako diagnostika OPPP. Tuto úlohu by mohl převzít školní psycholog, pokud by byly definovány podmínky, které zaručí odbornou úroveň.

Bod 6 nevyžaduje žádné náklady, jde o snadný legislativní krok řešitelný několikasklovní novelizací příslušného paragrafu školského zákona. Implementaci si zajistí školy podle míry svých potřeb a v souvislosti s kvalitativními změnami, jak na školách budou probíhat. (Kriteriální hodnocení je podrobněji popsáno v literatuře, jde o progresivní formu, která je docela dobře slučitelná s českou vzdělávací tradicí – může používat školá 1-5.)

Z centra budou nastavené obecné parametry, okolnosti, za kterých škola má nárok na dané finance a způsob jejich čerpání. Lze řešit outsourcovanou expertní skupinou, interním koordinátorem a pracovníky zpracovávajícími cetrální úroveň ekonomické agendy.

Další zdroje informací

Tento návrh základních obrysů koncepce péče o nadané žáky vychází z letitých zkušeností autora (který se v oblasti profesně angažuje od raných devadesátých let), poznatků získaných během stáží na školách v Evropě a Japonsku a pracovní zkušenosti v systému židovského školství. Autor je spoluzakladatelem a prvním ředitelem Osmiletého gymnázia Buďánka provozovaného Mensou ČR, v současnosti vedoucím metodikem projektu Inkluzivní škola a zakladatelem gymnázia Via Lucis.

Podrobnější rozbor situace a navrhovaných opatření je uveden na www.mojeskola.net a v knížkách – zejména Houška T.: Inkluzivní škola. Praha 2007; Česká pedagogická komora a Osmileté gymnázium Buďánka o.p.s.

dr. Tomáš Houška

tomas.houska@mojeskola.net

www.mojeskola.net

+420 603 162 724

tento materiál v elektronické podobě:
<http://mojeskola.net/koncepce-nadani>